

УДК 376

Ірина Малишевська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри корекційної педагогіки та психології
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОРЕКЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена сучасним перспективним напрямкам розвитку колекційної освіти в Україні, головним завданням якої є всебічний розвиток осіб з особливими потребами. На сучасному етапі розвитку України відкриваються перспективні зміни у системі освіти дітей з вадами психофізичного розвитку, розв'язанням завдань їх адаптації та соціалізації.

Ключові слова: корекційна освіта, діти з особливими потребами, перспективні напрями розвитку корекційної освіти.

В статье рассматриваются перспективные направления развития коррекционного образования в Украине, главной задачей которого является всестороннее развитие детей с особенными потребностями. На современном этапе развития Украины открываются перспективные изменения в системе образования детей с особенными потребностями, решением задач их адаптации и социализации.

Ключевые слова: коррекционное образование, дети с особенными потребностями, перспективные направления развития коррекционного образования.

This article is devoted to modern perspective directions of development of correctional education in Ukraine, whose main objective is the all-round development of people with special needs. At the present stage of development of Ukraine opened promising changes in the education of children with mental and physical development, solving problems of adaptation and socialization.

Key words: correctional education, children with special needs, promising areas of correctional education.

Процеси гуманізації суспільного життя, які нині відбуваються в світі і Україні зокрема, вимагають створення належних умов для соціальної адаптації та інтеграції осіб з обмеженими можливостями в соціум. Гуманізація процесу освіти у наш час означає, в першу чергу, посилення уваги до формування повноцінної особистості, до всебічного розвитку кожної дитини, у тому числі з порушеннями психофізичного розвитку.

Розвиток демократичних інститутів у державі, формування духовної культури та моральних цінностей особистості, її соціально-економічний статус значною мірою визначається рівнем освіти дітей, ставленням до них як до найвищої соціальної цінності [1].

Визнання українським суспільством пріоритету загальнолюдських цінностей вимагає від освіти нового ставлення до дітей з особливими потребами, вирішення питань їх соціалізації та інтеграції. Тому актуальним на сьогодні є розв'язання широкого спектру проблем навчання і виховання дітей з вадами психофізичного розвитку.

Сучасному розвитку корекційної освіти в Україні присвячені наукові дослідження В. Бондаря, О. Гаврилова, В. Засенка, А. Колупасової, О. Колишкіна, С. Миронової, В. Липи, Т. Сак, В. Синьова, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.). У їх роботах акцентується увага на першочергових завданнях щодо розвитку корекційної освіти в Україні.

У статті аналізуються перспективні напрями розвитку колекційної освіти в Україні.

На сучасному етапі розвитку суспільства, в час глобалізації та інформатизації особливого значення набувають проблеми української корекційної освіти, що розвивається в добрих давніх традиціях вітчизняної школи та модернізується на тлі світових тенденцій.

Ринкова економіка та демократична система соціально-політичного облаштування України висувають нові вимоги до системи колекційної освіти. Йдеться, насамперед, про забезпечення рівних можливостей для здобуття освіти й подальшої активної участі у житті суспільства осіб з особливими потребами.

Стратегічним орієнтиром у цьому сенсі є: Декларація про права дитини (1959 рік), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989 рік), Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990 рік) та інші. У цих міжнародних документах було вперше визнано, що інвалідність є не медичною, а соціальною проблемою – проблемою прав людини.

Свого часу Л. Виготський підкреслював основоположну роль соціального, педагогічного чинника в подоланні порушень розвитку дитини, викликаних біологічними причинами, стверджуючи, що прийде час, коли людство переможе «дитячу дефективність», але «набагато раніше воно переможе їх соціально і педагогічно, ніж медично та біологічно». Виділяючи соціальний аспект компенсаторної здатності, Л. Виготський зауважував, що «якщо психологічно тілесна вада означає соціальний вивих, то педагогічно виховати таку дитину – означає направити її в життя, як вправляють вивихнутий чи хворий орган» [6].

Нині корекційна освіта в Україні реформується з урахуванням прогресивних світових тенденцій: від диференціації та інституалізації до інтеграції осіб з особливими потребами у суспільство.

Нова методологія розвитку корекційної освіти в Україні, яка

базується на демократичних та дискримінаційних цінностях, характеризується:

- забезпеченням рівного доступу до якісної освіти осіб з особливими потребами (тобто права вибору ними різних типів навчальних закладів та форм навчання);
- трансформацією шкіл-інтернатів у заклади інноваційного типу;
- зростанням навчально-реабілітаційних центрів для осіб з вадами психофізичного розвитку;
- розширенням практики інтегрованого та інклюзивного навчання;
- зростанням уваги до проблем діагностики і забезпечення своєчасної комплексної медико-психолого-педагогічної корекції відхилень у розвитку дитини [3].

Актуальність розгляду зазначеного питання насамперед пов'язана з тим, що в Україні катастрофічно збільшується питома вага дітей з обмеженими можливостями. На початку XXI століття, за оцінками ВООЗ, 10 % населення земної кулі є «недієздатними» особами, з яких 100 мільйонів – діти з особливими потребами. На сьогодні у світі налічується 250 мільйонів дітей з вадами психофізичного розвитку віком до 14 років. В Україні на сьогоднішній день – 2,5 млн. осіб з обмеженими можливостями, з яких 1,2 млн. – інваліди I та II груп, з них 120 тис. інвалідів дитинства [2].

І хоча в країні функціонує 396 шкіл-інтернатів відповідно до *восьми* категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку (понад 60 тис. дітей) та успішно діють понад 40 навчально-реабілітаційних закладів як державного, так і громадського підпорядкування, цього не вистачає для забезпечення комплексу освітніх потреб дітей даної категорії [5].

Найголовнішими проблемами корекційної освіти, які потребують негайного вирішення, залишаються проблеми соціальної ізоляції дітей з особливими потребами й надзвичайно складні умови існування сімей, які виховують дітей-інвалідів. Ці проблеми є своєрідним індикатором зрілості та цивілізованості будь-якої держави. В Україні налічується понад 160 тис. дітей-інвалідів до 16 років [2].

У зв'язку з цим першочерговими завданнями корекційної освіти, які мають бути вирішені на державному рівні є:

- створення оптимальних умов для життєдіяльності осіб з обмеженими можливостями, відновлення втраченого контакту з навколишнім світом;
- успішне лікування та корекція психофізичних вад осіб з особливими потребами;
- психолого-педагогічна та фізична реабілітація порушених функцій організму осіб з обмеженими можливостями;
- соціально-трудова адаптація та інтеграція осіб з порушеннями психофізичного розвитку в суспільство [4].

Характерною особливістю сучасної корекційної освіти в Україні є реконструювання її на демократичних засадах. Українська держава

посилила увагу до проблем дітей з особливими потребами, гуманістичні підходи до освіти яких базуються на принципах: природної соціалізації (навчання й виховання дитини з психофізичними вадами без відриву від сім'ї); вибору батьками форм і видів майбутньої освіти; фінансування не школи за надані психолого-педагогічні послуги, а дитини, яка їх потребує, з тим щоб форму, рівень і діапазон послуг обирали її батьки з метою успішної адаптації та майбутньої соціалізації. Тому надзвичайно важливу роль у досягненні гуманітарного, соціального та економічного розвитку осіб з особливими потребами відіграє інклюзивне навчання.

Сьогодні інклюзивна форма навчання для дітей з вадами психофізичного розвитку заслуговує на особливу увагу. Адже інклюзивне навчання – це спільне навчання і виховання дітей з особливими потребами зі здоровими однолітками в умовах масового загальноосвітнього закладу за місцем проживання. Спільне навчання і виховання має свої позитивні сторони для дітей з особливими потребами: наголос робиться в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів дітей, а не на їхніх проблемах; взаємодія зі здоровими однолітками сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку таких дітей. Здорові діти завдяки взаємодії з дітьми з вадами психофізичного розвитку вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, милосердними, співчутливими, терплячими, готовими до взаємодопомоги.

Серед актуальних питань інклюзивної освіти є створення відповідної бази для корекційного блоку навчання дітей з вадами психофізичного розвитку в звичайній масовій школі: наявність відповідних програм, підручників, спеціального обладнання, дидактичних матеріалів для дітей різної категорії порушень; надання діагностичних, консультативних послуг спеціальними фахівцями. А це передбачає введення до штату звичайної школи додаткових штатних одиниць та постійного психолого-медико-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами, які будуть там навчатися [3].

Нові підходи до вивчення порушень психофізичного розвитку, їх структури, глибини та потенційних можливостей дітей з особливими потребами потребують ґрунтовного дослідження всіх компонентів корекційної освіти (змісту, форм, методів), запровадження інноваційних технологій і нових комплексних програм щодо корекційної роботи з такими дітьми. Це обумовлює необхідність проведення докорінних змін у системі професійної підготовки дефектологів та педагогів масових загальноосвітніх закладів де будуть навчатися діти з особливими потребами. Для впровадження інклюзії педагоги мають прийняти і усвідомити нову філософію освіти: по-новому організовувати навчально-виховний процес, розробляти навчально-методичне забезпечення, опанувати сучасні методики диференційованого та індивідуального викладання. Педагоги мають працювати в команді з різнопрофільними фахівцями

(психологами, медичними працівниками, соціальними педагогами, реабілітологами та ін.), батьками, учнями, представниками громади, з метою визначення ефективних шляхів впровадження інклюзивної практики [6].

Інклюзивне навчання повною мірою не є альтернативою корекційній освіті, проте воно значно розширює її можливості. Школи з інклюзивним навчанням мають працювати в тісному контакті зі спеціальними загальноосвітніми навчальними закладами, використовуючи напрацьовані методики роботи з дітьми різних нозологій, залучаючи до консультування спеціалістів із багаторічним досвідом роботи з дітьми, які мають психофізичні порушення у своєму розвитку.

Тривалий досвід роботи системи спеціальних (корекційних) шкіл свідчить, що особи з порушенням психофізичного розвитку здатні певною мірою робити свій внесок у розвиток суспільства, підвищувати (за допомогою фахівців) рівень власної соціальної компетентності.

Останнім часом в Україні активізувалася робота, спрямована на адаптацію осіб з обмеженими можливостями до суспільства. Найважливішим аспектом цієї адаптації є забезпечення умов для отримання ними якісної освіти та фахової підготовки відповідно до їхніх можливостей.

За цих умов корекційна система освіти осіб з порушеннями психофізичного розвитку, як важлива складова освітньої галузі України, потребує певних змін й реорганізації.

Перспективними напрямками розвитку корекційної освіти в Україні є наступні:

- доопрацювання освітньої законодавчої бази України з метою забезпечення прав і освітніх потреб дітей-інвалідів та дітей з порушеннями психофізичного розвитку, відповідно до Концепції ООН;
- розробка на державному рівні стратегії обліку (а саме бази статистичних даних) дітей з порушеннями психофізичного розвитку та системи ранньої корекційно-реабілітаційної допомоги;
- розширення функцій спеціальних шкіл-інтернатів, які б стали консультативно-методичними центрами з корекційно-розвивальної роботи у своїх територіальних округах (тобто надавали консультативну допомогу вчителям, вихователям загальноосвітніх навчальних закладів);
- забезпечення неперервності освіти, в т.ч. і шляхом поновлення системи вечірнього навчання (а це означає розв'язання завдань, пов'язаних з соціальною інтеграцією, професійною освітою, трудовою реабілітацією та вихованням життєвих компетенцій дорослої людини з обмеженими можливостями);
- започаткування профільного навчання як у межах спеціального навчального закладу, так і в окремих класах (групах) учнів, які мають порушення психофізичного розвитку;
- подальша розробка і запровадження інноваційних форм і технологій навчання осіб з порушеннями психофізичного розвитку (насамперед – інклюзивної форми навчання);

- створення системи багатоаспектної допомоги (а саме психологічної, матеріальної, педагогічної, соціальної) батькам дітей з особливими потребами на базі консультативних пунктів, реабілітаційних центрів та ін.;
- законодавче вирішення і розробка відповідних нормативних документів, щодо соціального захисту та зайнятості молоді з особливими потребами;
- внесення змін до процесу фахової підготовки дефектологів, вчителів інклюзивного навчання та інших фахівців адекватних сучасним освітнім пріоритетам і завданням, які стоять перед корекційною освітою [2].

Покращення роботи за означеними напрямками дозволить, з одного боку, наблизити освітні вимоги до загальноприйнятих міжнародних стандартів, а з іншого – забезпечити можливість всім категоріям дітей з порушеннями психофізичного розвитку здобувати бажаний рівень підготовки, маючи при цьому альтернативний вибір форми навчання і типу навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Засенко В. Спеціальна освіта: стан і пріоритети розвитку / В. Засенко // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : наук.-метод. зб. за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – К. : О. Т. Ростунов, 2010. – Вип. 1. – С. 3–7.
2. Колишкін О. Вступ до спеціальності «Корекційна освіта» : навчальний посібник / О. В. Колишкін. – Суми : Університетська книга, 2013. – 392 с.
3. Колупаєва А. Стратегічні напрями сучасної освітньої політики України / А. Колупаєва // Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання : зб. наук. праць / за ред. С. В. Литовченко, І. М. Гудим. – К. : О. Т. Ростунов, 2011. – Вип. 2. – С. 5–12.
4. Липа В. До питання про загальний стан державної підтримки дітей з особливими потребами на Україні / В. Липа, О. Гаврилов // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціальна педагогіка. Частина 1 / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : Медобори – 2006, 2011. – Вип. 17. – С. 73–83.
5. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева ; [за заг. ред. С. П. Миронової]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 264 с.
6. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва. – К. : А.С.К., 2012. – 308 с.